

Transcendence / Transgrese / Transience

Sestupme k základní struktuře toho, o čem budeme mluvit jako o bytí určitého (pravého) jsoucna. Vycházím z tentativní odpovědi na slavnou Leibnizovu otázku, proč je spíše něco než nic: odpověď zní: protože nic není neměnné, a „nic“ v silném významu nemůže být výjimkou, tj. nemůže beze změny zůstat „ničím“. Aby se však nic mohlo změnit, musí se změnit v „něco“. – Je však možno a dokonce zapotřebí jít ještě dál a hlouběji: proč se všechno mění? Jaké jsou „okolnosti“ a „náležitosti“ takové všeobecné proměnlivosti? Nemyslím, že by tu bylo možno odpovědět jednoznačně a „jednosměrně“. Bylo by sice absurdní mluvit o nějakém vnitřním „puzení“, které „nic“ tlačí ke změně – pak by totiž toto puzení samo bylo v rozporu s předpokladem, že jde o „nic“. Na druhé straně neméně absurdním by se mohl zdát opačný předpoklad, že je „nic“ ke změně atrahováno, lákáno, zváno, voláno. Ale tady se nám do úvah začíná příliš silně plést klasická logika, která má nepochybně pouze omezenou platnost (podobně jako eukleidovská geometrie). Je tu jedna pozoruhodná možnost, kterou nám tradičně „logické“ myšlení jednak zakrývá, jednak vůbec nedovoluje myslit. Puzení a lákání, anebo obráceně: výzva a odpověď tu mohou splývat resp. být ve stavu vzájemné neodlišitelnosti (indiscernibilitas). Jinak totiž nemůžeme dostát předpokladu, že jde o „nic“. Vzniká tu dvojí otázka, jedna zdánlivá, protože nesprávně položená, jedná pravá: a) lze předpokládat vnitřní protiklad či rozpor tam, kde jde o „nic“? b) lze mít za to, že veškeré skutečné dění, jež je „směnou něčeho“, je poznamenáno tímto vnitřním rozporem?

Jak řečeno, první otázka nemá smysl, pokud vezmeme vážně předpoklad, že jde o „nic“. Naproti tomu druhá otázka smysl má a vede nás spolehlivě dál. Při „první“ sebe nepatrnější změně něčeho v něco už tu je rozpor přítomen a nic nemůže ospravedlnit žádný myšlenkový pokus „vyvodit“ veškerenstvo z jednoho „principu“ (např. z „vůle“ nebo z „ducha“, z „hmoty“ apod.) Tady nezbyvá než rehabilitovat dialektiku, a to nejenom jako myšlenkovou disciplínu (LOGOS nesmíme chápat jako myšlení, slovo, rozum, nýbrž takřikajíc kosmologicky, jak tomu je u Hérakleita). Právě proměnou („směnou“) něčeho v něco dochází k „dialogické“ situaci: jednak ve vztahu jsoucího ke jsoucímu (ať už se vydaří nebo nevydaří, tj. nerealizuje – např. v podobě „interakce“ kvant a/nebo partikulí), jednak i jsoucího k onomu „nic“, které nejvíc připomíná Anaximandrovo APEIRON, neboť „z“ něho vše vzniká (vynořuje se) a „do“ něho zase všechno zaniká (zanořuje se).

Přijmeme-li alespoň metodicky tyto předpoklady, můžeme mluvit jako o posledním kořenu a zdroji transcendování právě o onom ustavičném přecházení něčeho v něco. Neboť právě toto základní přecházení, překračování nemůžeme chápat ani jako transienci (= transeunci), ani jako transgresi, nýbrž právě jen jako transcendenci či pra-transcendenci. A proto můžeme také v tomto extrémním případě odhalit onen ek-statický moment, který ke každé transcendenci nutně náleží. Dalo by se pak aforisticky prohlásit, že veškerá jsoucna vznikla a vznikají ne-li přímo na ek-stazí nicoty, tedy alespoň na jejím základě a za jejího předpokladu. Zároveň ovšem každé (pravé) jsoucno je děním, ovládaným ve své transienci FYSIS a ve své transgresi LOGEM (skrže FYSIS), a tím je dána jeho omezenost, konečnost. To představuje základní asymetrii ve vztahu k nicotě, takže ta se nikdy nemůže zcela „spokojit“ se žádným jsoucnem jako svou protivou, ba ani se jsoucnem vcelku (zejména co do úrovně bytí). Nicota se tak stává jakoby „tvůrčím principem“, směřujícím vždy dál a výš; ale právě proto, že tento „tvůrčí moment“ nabývá na kvalitě a „hloubce“ (či výšce, úrovni) v závislosti na povaze (kvalitě) navazování na nižší roviny a úrovně, které jsou eo ipso poznamenány zmíněným rozporem, znamená transcendence v rámci světa (pravých) jsoucna vždycky také (a jak se v jedné linii, pro evopskou

tadici významné, podařilo odhalit, dokonce především) nechávání (již) jsoucího za sebou a upínání se k tomu, stavění se na to, spolehání na to, co (ještě) není, tedy na budoucnost resp. na to, co z budoucnosti a s budoucností přichází (ne tedy na to, co do budoucnosti z přítomnosti a z minulosti pozůstává, přetrvává).

(ad: Barcelona 93; Berlín, 12. 1. 1993)